

HUMANIST

Boko Haram ble beryktet verden over da de kidnappet 276 jenter fra en skole i Chibok i nordøstre Nigeria i 2014. Men da hadde den salafijihadiske sekten alt terrorisert området i fem år. Historien om Boko Haram er historien om hvordan en lokal, radikal tradisjon, svært kummerlige forhold og en blodig historie, ga opphav til verdens mest brutale terrororganisasjon, kjent for sin bruk av barn og tenåringsjenter som bombeberere. Dette er historien om den andre islamske staten.

Boko Haram, eller Jama'at Ahl s-Sunna lid-Da'wah wa'l Jihad som sekten kaller seg selv, tok for alvor til våpen i 2010. Men Boko Harams røtter ligger lenger tilbake, røtter sekten selv viser til men også bryter med.

Skolebarn i Kano. Boko Harams kidnappingskampanje i 2013/14 rettet seg spesielt mot skoleelever, noe som førte til at mange foreldre i Nord-Nigeria tok barna sine ut av skolen. Foto: Maren Sæbø.

Området som i dag er Nord-Nigeria har en lang islamsk tradisjon. Islam kom med den trans-sahariske handelen, karavaneruter fra både vest, nord og øst, møtes i dagens Nord-Nigeria. Til området rundt Tsjadsjøen kom Islam i de første århundrene etter Mohammeds død, kanskje så tidlig som på 800-tallet etter vår tidsregning. Den dag i dag er Borno et stopp på ruten for pilgrimer på vei til Mekka, som går nordøstover gjennom Sahara, gjennom Darfur og Sudan, til Rødehavet.

I vest ble det mektige Songhairiket, med læresteder som Timbuktu, et viktig senter for Islam i Middelalderen. Fra Songhai og Mali gikk karavanerutene sørøstover, til dagens Kano i Nord-Nigeria. I middelalderen oppstod også en rekke bystater og kongeriker langs karavanerutene. Overklassen og kongene var ofte muslimer, mens folk flest fortsatte å praktisere lokale religioner. Den største bystaten var Kano, i dag Nigerias nest største by.

Mot slutten av 1700-tallet gjorde Usman dan Fodio, en fulani, opprør mot det han så som en korrump og «uren» praksis av Islam blant den styrende hausa-eliten. Dan Fodios jihad hentet sine ideer fra de dominerende sufitradisjonene i området, med vekt på utdanning, både av gutter og jenter. Dan Fodios etterkommere grunnla Sokoto- kalifatet. På samme tid oppstod et annet kalifat rundt Borno i øst. I 1903 brøt britene gjennom bymurene i Kano, og elleve år senere ble deres to protektorater langs floden Niger ett: Nigeria

Britene lot de religiøse autoritetene i Nord-Nigeria fortsette, men innførte et sekulært rettssystem ved siden av det tradisjonelle shariabaserte. Engelsk ble administrasjonsspråket og sekulær utdanning ble inngangsbilletten til en jobb for kolonistaten. Det gikk ikke lang tid før sharia, lokale språk og tradisjonell religiøs utdanning ble symbolet på motstand mot det koloniale. For å styre Nord-Nigeria, flyttet britene også kristne nigerianere fra sør, til byene i nord. Resultatet var spenninger mellom det som ble sett på som tradisjonelle verdier, og det som ble sett på som nytt og

fremmed.

Yan Izala

I perioden rundt uavhengigheten i 1960, ble disse spenningene også til spenning mellom muslimer og kristne i nord. Med uavhengigheten kom krav om at det tradisjonelle, og dermed islamske, skulle få større plass i politikken. Mens majoriteten av muslimer i Nord-Nigeria er sunni og tilhengere av to sufiskoler, Qadiriyya og Tijaniyya, dukket det opp mer radikale bevegelser i de første tiårene etter uavhengighet. En av disse var Yan Izala, sønner av Izala, inspirert av statsreligionen i Saudi-Arabia, wahabismen.

Yan Izala var på mange måter et middelklassefenomen, som gikk inn for en «renere» tolkning av religionen enn de lokale sufi-autoriteterne. Samtidig vokste det også frem mer tradisjonelle tolkninger. På 1960-tallet flyttet kameruneren Mohammad Marwa til Kano. Marwa ble etterhvert en innflytelsesrik profet i byens migrantkvarter, med en distinkt anti-vestlig og antiautoritær tolkning av troen. Marwas tilhengerer ble kalt Yan Taitsine - de som motsetter seg, og Marwa sjøl fikk tilnavnet Maitatsine.

Dette tilnavnet ble også navnet på opprøret som fulgte i Kanos fattigere kvarterer, hvor Marwas tilhengerer gikk løs på alt moderne. Blant de tingene de motsatte seg var vestlige klesplagg. Ved siden av å være et religiøst opprør, var det også preget av de økonomiske forholdene for titusener av fattige fremmedarbeidere i Kano og omegn. Det var et klasseopprør.

I 1980 forsøkte Marwa og Yan Taitsine å storme Kanos store moske. Rundt 6000 mennesker ble drept i tumultene som fulgte. Marwa selv ble drept men tilhengerne hans fortsatte å skape problemer, noe som resulterte i nye kamper med sikkerhetsstyrkene, både i 1982, 1984 og 1985.

Radikalisering

Grupper som Yan Izala og Yan Taitsine oppstod og virket under militærdiktaturet i Nigeria. Mens førstnevnte etter hvert ble etablert, men ikke voldelig eller revolusjonær gruppe, ble sistnevnte slått tilbake militært. Paradoksalt nok var det slutten på militærregimet som skulle føre til en ny oppblomstring av radikale sekter i Nord-Nigeria.

Da tidligere militærdiktator Olesgun Obasanjo vant valget i 1999, fikk en opphetet debatt om sharia ny fart i Nigerias nordlige delstater. Nord-Nigeria hadde gjennom år blitt liggende etter i den økonomiske utviklingen man blant annet kunne se i det oljeproduserende sør. Oljen og en rekke økonomiske reformpakker, såkalte strukturtilpasningsprogram, hadde lagt den tradisjonelle bomull- og peanøttproduksjonen i nord i grus. Og der det er dårlige sosioøkonomiske kår, blir ofte politikken radikal.

De påfølgende tre årene fikk tolv av Nigerias delstater et system med shariadomstoler ved siden av det sekulære systemet. Shariadomstolene håndterer typisk familiesaker og mindre tvistesaker. Hverken for konservative, som Yan Izala, eller for mer radikale grupper i nord, gikk systemet langt nok. I mange tilfeller mente man domstolene ikke var tilstrekkelig strenge. Debatten om sharia førte også til sammenstøt mellom radikale grupper og Nord-Nigerias kristne minoriteter. Yngre og mer militante Yan Izala-medlemmer dannet endatil et slags shariapoliti, Yan Hisba. Disse var salafister, og blant medlemmene fantes en Muhammad Yusuf fra delstaten Yobe.

Vaksineringskampanje i delstaten Kano. Boko Haram har ved flere anledninger angrepet helsesøstre som vaksinere barn mot polio, med den følge at polio en kort tid blusset opp i Nord-Nigeria. Boko Harams generelle skepsis til all «vestlig vitenskap» omfatter konspiratoriske ideer om vaksiner. Foto: Maren Sæbø.

På tross av at Yan Izala, og militsen fra Yan Hisba nå var salafister, avsverget de ikke alt vestlig, slik Maitatisine hadde gjort. Mange av medlemmene var fortsatt fra den utdannede middelklassen. Yusuf derimot, antok en mer radikal linje. I 2002 dannet han sin egen lille gruppe, som snart fikk klengenavnet «Boko Haram».

Boko Haram

Boko Haram er blitt tolket på flere måter. Boko kan henvise til «The book» altså Bibelen, eller vestlig utdanning. På hausa betyr det altså noe slikt som at vestlig lærdom er forbudt. Yusuf var ikke mot bøker som sådan, også hans tekster er utgitt, men sekten plasserte raskt en del vitenskap blant det forbudte, deriblant evolusjonslæren.

Nord-Nigeria, og spesielt nordøst, der Yusuf virket, har svært dårlig offentlig utdanning. Mange unge gutter får ingen formell utdanning, utover å gå i lære hos en islamsk lærd. For å tjene til livets opphold, og opprettholde den religiøse skoleringen, tigger de. Disse tiggerstudentene, *almajiris*, er et vanlig syn i byer over hele Nord-Nigeria. Og slik var det selvsagt også i delstaten Bornos hovedstad Maiduguri, hvor Yusuf nå samlet sine følgere. Snart bygget sekten sin egen moske i Maiduguri. Ibn Taymiyyah-moskeen skal ha fått midler fra Saudi-Arabia, som Yunus på et tidspunkt besøkte.

Men om Yunus og hans moske var populære hos unge menn i Maiduguri, var sekten mindre populær hos sikkerhetsstyrkene i området. Sekten fikk sine inntekter gjennom småjobber, og spesielt kjøring av motorsykkeltaxier. Ved å investere i slike sykler kunne de tilby både arbeid og åndelig kunnskap for ungutter.

Motorsykkeltaxisjåfører er notoriske hva gjelder trafikkregelbrudd, og for det lokale politiet er bøtlegging en inntektskilde. I 2009 ble det innført nye sikkerhetsforskrifter for motorsykkeltaxi - påbud om hjelm. Uroen som fulgte, endte med at sikkerhetsstyrkene beleiret og stormet moskeen i Maiduguri, hvor Yusufs følgere hadde samlet seg. Minst tusen medlemmer av sekten skal ha blitt drept. Yusuf selv ble arrestert - og døde på mystisk vis i varetekt.

Vannskillet

Stormingen av moskeen i Maiduguri og drapet på Yusuf, er et vannskille i historien om Boko Haram. Restene av sekten gikk under jorden, men i august 2010 angrep bevæpnede menn flere fengsler og politistasjoner i nordøst. I et fengsel skal nærmere åtte hundre fanger ha blitt drept, mens rundt syv hundre ble befridd. Sekten var sannsynligvis også engasjert i vinningskriminalitet, som bankran. Julen 2010 tok de det et skritt lenger og angrep en kirke i Maiduguri. Trefninger mellom muslimer og kristne fulgte flere steder i Nigeria.

Angrepene på lokale sikkerhetsstyrker, politikere og religiøse autoriteter fortsatte gjennom 2011. I august kjørte en lastebil inn bak murene til FNs hovedkvarter i Abuja og gikk i lufta. Minst atten mennesker, inkludert en norsk kvinne, ble drept og mer enn seksti såret. En mindre dødelig bombe hadde drept minst seks ved politihovedkvarteret i samme by to måneder tidligere, men ved å angripe FN, og også drepe utlendinger, sikret Boko Haram seg internasjonalt ry. For Nigerias myndigheter var Boko Haram nå mer enn et lokalt problem.

Svært lite er kjent om bevegelsen styrke og oppslutning i disse årene. Bilbombene i Abuja tyder på at de kan ha fått hjelp utenfra. 2011 var også året for store forandringer nord for Sahara. Opprøret og det påfølgende sammenbruddet i Libya sendte en bølge av våpen og kampkyndige ut i ørkenen, og man så en økt terroraktivitet i blant annet Algerie og Mali.

I begynnelsen av 2012 erobret en koalisjon av lokale grupper, tuaregopprørere og jihadister store deler av Mali. Fra Nord-Nigeria går karavanerutene både nordover og vestover, og langs disse kan det ha kommet våpen også til Boko Haram. Sektens medlemmer kan også ha reist til Mali for å slåss med salafijihadister der.

Det som er sikkert er at Boko Haram nå etter hvert kommer på offensiven. Allerede i januar 2012 beleirer de Nord-Nigerias største by, Kano, med rundt tre millioner innbyggere. Etter å ha invadert og holdt byen noen dager, trekker de seg så bare tilbake. Flere steder i nord gjør de det samme, de angriper landsbyer og byer, plyndrer, brenner – og trekker seg tilbake. Boko Haram er ikke lenger bare en sekt, eller en terrororganisasjon som utførere begrensede men dødelige operasjoner, de er en bevegelse som utfordrer selve det nordnigerianske samfunnet.

Kalifatet

Da flere pick-up'er med bevæpnede menn en aprilnatt i 2014 ankom jenteskolen i Chibok, hadde Boko Haram i flere måneder angrepet skoler i delstaten Borno. Antagelig startet kidnappingskampanjen som et svar på nigerianske myndigheters fortsatte internering av sektens egne medlemmer og familie. Gjennom kampanjen i 2013, der Boko Haram angrep område etter område i nord, kidnappet de både kvinner og barn, antagelig som en form for rekruttering. Gruppen trengte noen til å bære våpen og forsyninger, og de trengte koner til sine unge rekrutter.

#bringbackourgirls-kampanjen ga Boko Haram stor oppmerksomhet. Her førstedame Michelle Obamas bidrag til å sette søkelys på situasjonen i Nord-Nigeria. Foto: Public Domain/Wikimedia Commons

Men gruppen så snart annet potensiale i kidnappingene. Ved å kidnappe familiemedlemmer til politikere eller religiøse ledere, kunne de kreve løsepenger. Å skaffe midler har alltid vært en del av sektens virke, noe av dens fremste appell for ungdommene som trekeks til den er jo utsiktene til e inntekt i en ellers lutfattig del av Nigeria. Men bortføringen av de 276 tenåringsjentene fra Chibok skulle forandre mye.

Jentenes skjebne fikk snart nasjonal oppmerksomhet, og aktivister, både i nordøst og i Nigerias hovedstad Abuja, krevde at myndighetene gjorde mer for å få satt dem fri. Med hashtaggen #bringbackourgirls ble kampanjen snart global.

Historien om de nigerianske jentenes skjebne sammenfalt med en offensiv fra ISIL i Syria og Irak. Selv om dette var to helt forskjellige hendelser, på to kontinent, og involverte to organisasjoner uten noen formell kontakt, ble de satt i sammenheng.

Boko Harams leder Abubaker Shekau så ut til å like oppmerksomheten kidnappingen av Chibok-jentene ga sekten. Nå slapp han en rekke videoer hvor han skrøt av hva Boko Haram ville bruke jentene til. Første skulle de selges som slaver - det eksisterer fortsatt en form for menneskehandel i denne delen av Sahe. Så skulle de brukes som koner. Men den beskjeden som kanskje rystet nigerianerne mest ble ikke overlevvert gjennom disse videoene.

Sommeren 2014 gikk fire bomber av i Kano, alle båret av tenåringsjenter. Tre andre jenter ble stoppet med bombebelter i en annen stor by i nord, Katsina. Den yngste var ti år gammel. Budskapet var klart, dere vil ha jentene tilbake, vi sender dem med bomber. I ettertid ble det klart at ingen av de kvinnelige bombebererne var fra Chibok.

Boko Harams leder Abubaker Shekau er meldt død flere ganger i 2016, men leder trolig fortsatt en svært splittet og nå defensiv sekt. Foto: Wikimedia Commons

Shekau så også ut til å like sammenligningen med ISIL i Midtøsten. I videoene fra 2014 begynner han å snakke om kalifat og at Boko Haram oppretter et islamsk kalifat i Nord-Nigeria, slik ISIL samme sommer gjorde i Irak og Syria. Det er ingenting som tyder på at Boko Haram hadde noen direkte kontakt med salafijihadistene i Midtøsten, men etter 2014 er de blitt omtalt som «Vest-Afrikas islamske stat». Sent det samme året erklærer også Shekau sin troskap til ISIL og deres kalif Abu Bakr Al-Baghdadi.

Det er ikke bare retorikken som kopieres fra Midtøsten. Gjennom store deler av 2014 går Boko Haram på en offensiv som innebærer at de erobrer land, og holder det. Nigerianske sikkerhetsstyrker sliter med manglende disiplin og korrupsjon i rekkene, historier om soldater som rett og slett legger ned våpen og stikker av i møte med Boko Harams tropper florerer. For president Goodluck Jonathan, som lenge har blitt anklaget for å ikke ta krigen i nordøst på alvor, skal Boko Haram bli sekten som koster han valget.

Tilbakeslaget

I mars 2015 går Nigeria til valg på ny president. Jonathans utfordrer Muhammedu Buhari går av med seieren, godt hjulpet av landets nordlige provinser, som nå er lei søringen Jonathan og den mislykkede kampanjen mot Boko Haram. Jonathan setter faktisk i gang en offensiv mot terrorsekten før valget, men det er hans etterfølger som får æren av å drive den tilbake.

Gjennom hele 2015 er Boko Haram tilsynelatende på defensiven, og ved juletider det året erklærer Buhari krigen mot Boko Haram for vunnet. Det er selvsagt prematurt. Bare dager etter Buharis erklæring går nye bomber av, nå ikke bare i Nigeria, men også nabolandet Kamerun. Boko Haram er nemlig ikke et fenomen begrenset til Nigeria. De opererer også i Kamerun og Tsjad, og muligens Niger. Derfor er alle disse landene også med i et militært samarbeid i regionen for å slå dem tilbake.

I løpet av det siste året har Boko Haram mistet det meste av det området de holdt i 2014 og 2015,

men bevegelsen rører stadig på seg. I oktober 2016 lyktes det å forhandle fram en avtale som gjorde at de satte en god del av Chibok-jentene fri. Andre har klart å flykte fra sekten eller er blitt funnet etterlatt der militsen har trukket seg tilbake. Men fortsatt er 197 av jentene fra Chibok savnet.

Soldater i Niger var en del av en regional offensiv mot Boko Haram i 2015. Foto: Idriss Fall/Wikimedia Commons

I løpet av fjoråret ble det også meldt flere ganger at lederen Abubaker Shekau skulle være drept. På et tidspunkt sto også hans tidligere talsmann Abu Musab al-Barnawi fram som den nye «kalifen» av den «Vest-Afrikanske Islamske staten». Uka etter var Shekau tilbake og erklærte al-Barnawi som «polyteist».

Denne splittelsen innebar at Shekau mistet sin symbolske navlestreng til ISIL. De støtter nå Al-Barnawi. Som tidligere vet vi lite om bevegelsens indre liv, men at den nå består av flere fraksjoner, som dels kjemper mot hverandre, synes nærliggende å anta.

Det ble aldri noe av Shekaus kalifat, bevegelsen lyktes ikke som sine trosfeller i Midtøsten å holde noe særlig med territorium over tid. Nord-Nigeria er heller ikke et særlig attraktivt område for fremmedkrigere, hett og fattig som det er. Taktikken med å bruke barn ned til skolealder som bombeberere finner nok heller ikke mye støtte selv blant salafijihadister andre steder.

Nå

Boko Harams muligheter for å spre død og ødeleggelse er allikevel fortsatt store. Og bevegelsen er direkte ansvarlig for at mer enn to og en halv million mennesker nå er på flukt i Nigeria og nabolandene. Kashim Shettina, guvernøren i delstaten Borno, området som har vært hardest rammet av Boko Harams herjinger, hevder minst hundre tusen skal være drept siden 2009.

Boko Haram har vært på defensiven i mer enn et år, men er ikke slått. I januar ble både Nigeria og Kamerun rammet av nye bomber. Den 16 januar gikk en bombe av ved en moske inne på universitetsområdet i Maiduguri i Borno. Vitner mener bombebereren, som selv forsvant i smellet som drepte minst tre andre, var en tenåringsjente. Tidligere samme dag hadde politiet skutt en annen ungjente som forsøkte å ta seg inn på universitetsområdet. Ifølge politiet var hun tolv år gammel.